



בבית המשפט העליון

רע"א 7161/08

רע"א 8484/08

רע"א 8493/08 - ז'

רע"א 10727/08

בפני :

כבוד המשנה לנשיאה א' ריבלין
כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופט א' רובינשטיין

המבקש :

המוסד לביטוח לאומי

נ ג ד

המשיבות ברע"א 7161/08 :

1. הראל חברה לביטוח בע"מ
2. אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ

המשיבות ברע"א 8484/08 :

1. הפניקס חברה לביטוח בע"מ
2. אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ

המשיבות ברע"א 8493/08 :

1. מגדל חברה לביטוח בע"מ
2. הדר חברה לביטוח בע"מ
3. אליהו חברה לביטוח בע"מ
4. כלל חברה לביטוח בע"מ
5. אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ

המשיבות ברע"א 10727/08 :

1. מנורה חברה לביטוח בע"מ
2. אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ

בקשת רשות ערעור על פסק-דין של בית-המשפט המחוזי
בירושלים מיום 25.9.10 בע"א 2231/08 שניתן על-ידי
כבוד הנשיאה מ' ארד, סגן-הנשיאה י' עדיאל והשופטת
מ' מזרחי

תאריך הישיבה :

י"ב בתמוז התש"ע (24.6.10)

בשם המבקש :

עו"ד ארנון קליר ; עו"ד עופר בן צבי ;
עו"ד רעיה טננהאוז

בשם המשיבות ברע"א
7161/08 :

עו"ד מיכל רוזנברג ; עו"ד ענת מעברי

בשם המשיבות ברע"א
8484/08 והמשיבות 3 ו-5
ברע"א 8493/08 :

עו"ד מירב שלמה

בשם המשיבות 1, 2 ו-4 ברע"א
8493/08 :

עו"ד עוזי לוי ; עו"ד מיכאל לבן

בשם המשיבות ברע"א
10727/08 :

עו"ד מיכאל מגידוש ; עו"ד יריב מדר

פסק-דין

המשנה לנשיאה א' ריבלין:

1. ההסכם רב השנים בין המוסד לביטוח לאומי (להלן: המוסד) לבין חברות הביטוח המסחרי (להלן: המבטחות) ומסמך ההבנות שנלווה לו (להלן: מסמך ההבנות) נסב על זכות השיבוב של המוסד כלפי המבטחות בגין תגמולים ששילם לנפגעי תאונות דרכים; מסמך ההבנות קובע, בין היתר, כי במקרים בהם ארעה התאונה ב"רכב המעביד" אין למוסד זכות שיבוב כאמור. עוד קובע מסמך ההבנות כי "רכב מעביד" הינו "רכב בבעלות מעביד" או "רכב שכור על ידי מעביד".

המחלוקת שבה נתבקשנו להכריע נוגעת לשאלה כיצד יש לפרש את התיבות "רכב בבעלות המעביד". האם כוונת הצדדים היתה לרכב שהבעלות עליו רשומה ברשות הרישוי על שמו של המעביד? או שמא, רכב שהבעלות מכוח דיני הקניין היא של המעביד והרישום אינו משקף בהכרח בעלות זו? המחלוקת משותפת לכול התיקים העומדים להכרעה היום; עובדתית אין מחלוקת כי הרכב, בכל המקרים האלה, לא היה רשום בבעלותו של המעביד אצל רשות הרישוי.

2. בית משפט השלום בירושלים (כבוד השופט ר' וינוגרד), נדרש לסוגיה זו (בת.א. 7645/04, ת.א. 7646/04, ת.א. 11885/04, החלטה מיום 8.3.2007). קביעותיו של בית המשפט השלום אושרו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי (בתיק ע"א 11515/07, ע"א 2117/08 מפי כבוד הנשיאה מ' ארד, כבוד סגן הנשיא י' עדיאל וכבוד השופטת מ' מזרחי. כך גם אושרו מסקנותיה של כבוד השופטת י' זינגר בת.א. 7221/07 וזאת בע"א 2332/08; בדומה, אושרו גם מסקנותיו של השופט א' דראל בת.א. 5619/05 וזאת בע"א 2366/08 וכך גם מסקנותיו של השופט מ' בן עטר ז"ל בת.א. 1435/05, 7874/05, 6577/06, 8285/05, 6888/06 וזאת בע"א 2231/08. להשלמת התמונה, מסקנותיו השונות של בית משפט השלום (כב' השופט ג' ארנברג) בת.א.

5107/04, נדחו על ידי בית המשפט המחוזי. בית-משפט השלום, בפסקי הדין השונים, נדרש בהרחבה לשאלה העקרונית שבמחלוקת. בגין שאלה זו החלטנו לדון בבקשה כאילו ניתנה רשות לערער והוגש ערעור על-פי הרשות שניתנה.

בדיון שנתקיים בחלק מן התיקים העירה נציגת המבקש – הוא המוסד לביטוח לאומי – כי "הצדדים [למסמך ההבנות] בחרו במבחן פשוט, פורמלי ויעיל לבדיקה וליישום, הוא מבחן הבעלות על הרכב" וכי, לשיטתה "כדי לממש כוונה זו ברור שהמבחן היחיד האפשרי, כפי שהתכוונו בעת עריכת מסמך ההבנות, הוא מבחן הבעלות הרשומה על הרכב ולא מבחן השימוש או החזקה או הבעלות בפועל של המעביד". הערכאות המבררות מצאו כי מכלל העדות ניתן ללמוד כי כוונה זו לא היתה משותפת לשני הצדדים להסכם וספק אם ניתן ליחסה למוסד עצמו.

נותר, לפיכך, לבית המשפט קמא לעמוד על הפרשנות הראויה לכתוב, על פי כללי הפרשנות הכללית.

2. בית המשפט עמד על כך שהביטוי "בעלות רשומה" אינו נכלל במסמך ההבנות, כי מעדותה של נציגת המוסד עולה כי "היינו בודקים גם מה הזיקה לרכב", במקרים בהם גם המוסד סבר שמבחן הבעלות הרשומה אינו המבחן המתאים ל"בעלות". בנסיבות אלה נמצא כי לא הוצגה תשתית ראיתית שיש בה כדי ללמד על אומד דעתם הסובייקטיבי של הצדדים.

הערכאות המבררות סברו גם כי להגיונם של המבחנים שנקבעו בפסיקה לצורך הגדרתו של "רכב מעביד" במסגרת הוראת סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], שעניינו זכות השיבוב של המוסד, אין נפקות מספקת לעניין פרשנות ההסכמה שבין הצדדים כאן. נפסק כי הגיונם של אותם מבחנים המחייבים בדיקת זהותו של הנושא בתשלום פרמיות החובה (ע"א 545/85 אליהו חברה לביטוח בע"מ נ' אלגריטי, פ"ד מד(2) 8 (1990); רע"א 686/97 מנורה נ' עזבון תמר, פ"ד נג(5) 145 (1997); וע"א 5584/01 עזבון מנשה נ' ארדט חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נח(4) 677 (2004)), יפה לדיון במסגרת דיני הנזיקין וההשבה, ואילו להסכם "רוח חיים משלו" (כמאמר פסק-הדין בדנ"א 10114/03 המוסד לביטוח לאומי נ' ארדט חברה לביטוח בע"מ, פ"ד ס(4) 132 (2006)).

3. את מסע הפרשנות פתחו הערכאות המבררות במקצת מן התיקים בביאור השוני הלשוני, שבין "בעלות" לבין "בעלות רשומה" או "בעלות רשומה במשרד הרישוי".

כבוד השופט וינוגרד, בפסק דינו המבטא גם את עמדות מרבית הערכאות המבררות, מציין כי "בעלות רשומה" אינה אלא כלי ראייתי להוכחת קיומה של זכות הבעלות וכי לרישום זה אין תוקף מכונן באשר למטלטלין. הרישום במשרד הרישוי, כך הוא מציין, הוא בעל פועל דקלרטיבי, אין הוא מכונן את הזכות הקניינית והבעלות בכלי רכב עשויה לעבור גם ללא כל רישום בפנקסים הראייתיים, אף כי במקרים בהם נערך שינוי ברישום – תינתן לו משמעות ראייתית. כללו של דבר, הדעה שהייתה משותפת למרבית הערכאות המבררות שעניינן נדון היום הייתה כי כוונת הצדדים בביטוי "רכב בבעלות המעביד", במסמך ההבנות, היא לרכב המצוי בבעלותו של המעביד על-פי דיני הקניין ולא לרכב הרשום על שמו במשרד הרישוי.

בית המשפט המחוזי סמך ידו, כאמור, על פסיקה זו של בית משפט השלום. לשון מסמך ההבנות, כך נפסק, תומכת בפרשנותו של בית משפט השלום ולא היה בראיות שבאו במשפט כדי לבסס הנחה בדבר הבנה אחרת בין הצדדים למסמך.

4. המוסד מבקש להשיג על פסקי הדין של בית המשפט המחוזי בתיקים נשוא הבקשה. הוא סבור כי הפרשנות שאומצה על ידי בית המשפט המחוזי עומדת בסתירה לדברים שנכתבו בעניין דנ"א 10114/03 הנ"ל, לאמור, כי תכליתו של ההסכם בין המוסד למבטחות היתה למנוע התדיינות בין הצדדים ולהעדיף מתווה מוסכם וקבוע מראש על פני הכרעה פרטנית בכל מקרה, וכי לאור התכלית הזו יש להעדיף את הפירוש הרואה במונח "רכב בבעלות המעביד" כרכב ש"הבעלות הרשומה" בו במשרד הרישוי, היא על שם המעביד. עוד טוען המוסד כי זו גם הייתה כוונתם של הצדדים במסמך ההבנות וכי הדברים עלו מעדותה של נציגת המוסד בבית המשפט והם נתמכים בהתנהגות הצדדים לאחר חתימת המסמך. טענות עובדתיות אלה נדחו כאמור על ידי הערכאות המבררות במרבית התיקים – ובדין כך.

אשר לתכלית המיוחסת להסכמה בין הצדדים – מניעת התדיינות – גם בה אין כדי להכריע בכל שאלה המתעוררת לענין פרשנות מסמך ההבנות; לא בכל מקרה ראוי לבחור את הפתרון חוסך ההתדיינות (ראו ת"א (שלום י-ם) 14118/04 המוסד לביטוח לאומי נ' אבנר איגוד לביטוח נפגעי רכב בע"מ (לא פורסם, 29.7.2002); יש לבחון את ההסכמה לגופה.

5. הפרשנות שמציע המוסד היא בפועל מרחיקת לכת: לשיטתו על פי מסמך ההבנות אין כל חשיבות לבעלות על פי דיני הקניין אלא לרישום במשרד הרישוי בלבד. בצדק ציין כבוד השופט ר' וינוגרד כי סטייה שכזו מן התובנה המשפטית לענין

"בעלות" מצריכה אמירה מפורשת בהסכם. אם אכן ביקשו הצדדים, כטענת המוסד, להיפרד ממושג הבעלות ולדבוק במקומו ברישום בלבד, גם במקרים בהם אין הרישום מעיד בפועל על הבעלות הקניינית, היה הדבר צריך להשתקף בהסכם. אכן הרישום במשרדי רשות הרישוי הוא בעל ערך ראייתי של ממש אך אין הוא בא, לצורך מסמך ההבנות, להחליף את המונח "בעלות" בכלי הראייתי. אין לקבל, לפיכך, את עמדת המבקש.

לא מצאנו מקום להתערב גם בממצאים העובדתיים שבתיקים שבמחלוקת.

אשר על כן, נדחים הערעורים כולם. המבקש ישא בהוצאות כל אחת מקבוצות המשיבים בסכום כולל של 10,000 ש"ח.

המשנה-לנשיאה

השופטת מ' נאור:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

השופט א' רובינשטיין:

א. אצטרף לחוות דעתו של חברי המשנה לנשיאה, לא בלי התלבטות מסוימת. אומר בראשונה, כי המדובר בנושא שהוא בעיקרו נחלת תיקי העבר, שכן מאז ינואר 2009 בוטל ההסכם נשוא המחלוקת הפרשנית, והמוסד לביטוח לאומי – כפי שגם הודיעה באת כוחו בדיון בפנינו – מגיש תביעות על פי חוק ולא על פי ההסכם. המחלוקת נוגעת איפוא לתביעות שיבוב המוגשות באשר לתאונות שקדמו לביטול. אך גם באשר לכאלה יש להכריע.

ב. אמנם נזכור, כי להסכם נשוא המחלוקת היתה תכלית של פישוט הליכים ככל הניתן, באופן שיחסוך התדיינויות בגדרי "תמונה כוללת שפעם יש בה רווח ופעם יש בה הפסד..." (חוות דעתי בדנ"א 10114/03 המוסד לביטוח לאומי נ' אדרט פ"ד ס(4)132, 158).

ג. על פי מבחן זה, לכאורה יתכן היה לומר, כי לשם הפשטות מבחן הבעלות על הרכב המוגדר בין הצדדים כ"רכב בבעלות המעביד", הוא הרישום במשרד הרישוי והרי זה המבחן הקל והפשוט, כדברי באת כוח המוסד לביטוח לאומי. ואולם, מבחן זה אינו מופיע במסמכים ההסכמיים עצמם, והיו מקרים - כך נמצא - שהמוסד לביטוח לאומי עצמו נהג אחרת, ומכל מקום לא הוכחה הכוונה המשותפת לתוצאה זו - מבחן הרישום - עם כריתתם.

ד. מנגד סברו בתי המשפט ברובם עד הנה, כי "רכב בבעלות המעביד" הוא רכב שבבעלותו לפי דיני הקניין ולא דווקא לפי הרישום במשרד הרישוי; אלא שדבר זה אף הוא לא השתקף בהסכם, כדברי השופט ר' וינוגרד שהביא חברי, ונדרשה פרשנות. אולי קל יותר היה ללכת בהתאם לגישת הביטוח הלאומי, אך יתכן במקרים לא מעטים שהדבר יתנגש חזיתית עם המציאות וייצור אי צדק מהותי; וליסינג עשוי לא אחת להיות דוגמה לכך (ראו למהותו למשל ע"א 2462/97 הפועלים ליסינג נ' טיפול שורש פ"ד נד(1) 529). התלבטותי אכן נבעה מן האפשרות של התדיינויות מרובות באותם תיקי עבר, ואיני רואה זאת כעניין של מה בכך בעומס המוטל על בתי המשפט. אך קיימת עמימות בהסכם, שהצדדים לא הצליחו להבהירה עד תום בהקשר זה, ובעלות היא מושג משפטי שאינו מתמצה ברישום במשרד הרישוי (ראו רע"א 5379/95 סהר נ' בנק דיסקונט פ"ד נא(4) 464, 473, שם נקבע כי הרישום, עם כל משמעותו, אינו אקט קונסטיטוטיבי אלא דקלרטיבי; וכן ראו ע"א 1638/03 לוי נ' ברקול, פ"ד נח(6) 941, 948-943). סבורני איפוא כי הכף נוטה לתוצאה שאליה הגיע חברי, ואני מצטרף אליו.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של המשנה-לנשיאה א' ריבלין.

ניתן היום, כ"ט באייר התשע"א (2.6.2011).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

המשנה-לנשיאה